



રૉયલ નાટક મંડળી.

શ્રી *Rang* ૩૪૪

“એમાં શું ?”

નાટકનાં ગાયનો અને દુક સાર.

છાયાની પ્રસિદ્ધ કરનાર

શેઠ મહાશંકર વેણીશંકર.

રૉયલ નાટક મંડળીના માલેક, મુંબાઈ.

હાલ મુકામ-યુનીયન થીએટર—-તૈદ્રાપાદ ( સિંધ )

લેખક:—

જામન.

સાપરેકર:—

મી० સોહરાબજી મેહરવાનજી મનક.

પ્રાથમિક ૩ જી. પ્રત ૫૦૦૦ સને ૧૯૨૪

શ્રેષ્ઠ હક્કો પ્રકાશકને સ્વાધીન છે.

કૌમત ચાર આના.

૧૧૭૫૮

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય  
૨૦ દેવાવાદ  
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ  
૧૧૭૬

---

---

ધી “ જૈન એડવોકેટ ” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં ચીમનલાલ ગોકળદા  
છાપ્યું છે. ધીકાંટા-અમદાવાદ.

---

---

## गूजरात विद्यापीठ ग्रंथालय

[ गुजराती, कोंपीराभिट विभाग ]

अनुक्रमांक ११०५८ वर्गक

पुस्तक नं. २१०१ २५९

विषय ६ - १ - २ - ४

જળીના કટમલાસના ઝુમરો, અને  
ફેતસી બ્રેકેટો તથા જાણીતા પેરેલી  
મેકરના ગીલીંગ અને ટેબલના  
પંખાનો મેટો સ્ટોક આવો  
પહોંચે છે.

ઈલેક્ટ્રીકને લગતો દરેક જાતનો સામાન  
અને

પ્રખ્યાત ફીલીપ્સ લેમ્પ  
મેટા જથ્થામાં કીફાયતથી મળશે  
આવો અને ખાત્રી કરો  
અકબરઅલી તાજભાઈ,

૧૬૬-૭૧ ખોખા બજાર,

મુંબઈ.

ૐ

શ્રી પરમાત્મને નમઃ

શ્રી

“ એમાં શું ? ”

નાટકના મુખ્ય પાત્રો.

પુરૂષ પાત્રો.

વિમળચંદ્ર.....એક ધનાઢય જગીરદાર.  
સુરેન્દ્ર.....સોલીસીટર; વિમળનો નાનો ભાઈ.  
વિનોદ.....વિમળચંદ્રનો પુત્ર.  
બલભદ્ર [નાદિર]...પૈસે ટક ખુવાર થયેલો એક ગૃહસ્થ.  
ભાવય.....એક લેખક. ઉર્મિલાનો પ્રિયતમ પાછળથી પતિ.  
જગતવંદન.....સુરેન્દ્રનો સાળો. “ પ્રેમબંધન ” પત્રનો માલીક.  
નંદન.....એક મવાલી. પ્રેમબંધન પત્રનો અધિપતિ.  
જયરામ.....મજદુર પ્રેમનો પ્રીન્ટર. ઉર્મિલા તથા પ્રમિ-  
લાનો મામેલો.  
વિકુલજી.....એક સમાજ સેવક.  
વનમાલી.....ગ્રામજ્ઞ તથા ઉર્મિલાનો પિતા.

સ્ત્રી પાત્રો.

સુલક્ષ્મી.....સુરેન્દ્રની સુશીલ સ્ત્રી.  
પ્રમિલા.....બલભદ્રની ઉચ્છ્રંખલ વિકાસી પત્ની.  
ઉર્મિલા.....પ્રમિલાની બહેન. પાછળથી ભાવયની પત્ની.  
જમના.....જગતવંદનની, લણ્ણેલી અપટુ-ડેટ સ્ત્રી. મ્યુનીસી-  
પલ મેમ્બર.

તનમન.....જગતવંદનની પુત્રી.  
ચંદા.....એક વેશ્યા ગાનારી.

તે ઉપરાંત—પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર, સિપાઇઓ, નોકરો, દાસીઓ,  
મ્યુનિસિપલ વૉટરો વગેરે,



૩૬

શ્રી.

“ એમાં શું ? ”

નાટકનો ટુંક સાર.

“ એમાં શું ? ” એ ત્રણ અક્ષરો હરકોઈ સમાજમાં દરેક કુ-  
ટુંબમાં તેમજ દરેક વ્યક્તિને મુખે સ્વાભાવિક રીતે યોગ્યતાં આપણે  
અનુભવીએ છીએ ક્રોધ તિરસ્કાર વિકાર, દ્વેષ યા લાલચને અંગે  
દમિત કાર્ય કરી લેવા, એકો હરકોઈ પ્રસંગે ભાવિ ઘટનાની મહ-  
ત્તા યા ભયંકરતાનો ખ્યાલ ન કરતાં, શરૂઆતમાં “ એમાં શું ? ”  
વડતાં, તે પ્રત્યે દુર્લ્લક્ષ કરી હસે છે. પણ જ્યારે એવા સમય સંજોગો  
સાધનો બીજા રૂપે વધી જ્યારે વૃક્ષ બને છે, ત્યારે કેટલો અઘણાત  
કેટલો અનાયાર, કેટલી ગિજ્જાભિન્નતા પ્રસરીતાં, સર્વ નાશ થઈ જાય  
છે, તે દર્શાવવાનો અદ્યપ્રયાસ આ નાટકમાં કરેલો છે. અરેતું.

મંગળાચરણ.

હૃદય સ્તુતિ.

દશ્ય પહેલું.

સ્થળ-વનમાલીનું મકાન.

ગર્ભશ્રીમંતે બળભદ્ર સાથે પ્રમિલાનું વેવિશાળ થયેલું; પણ  
નાટકની શરૂઆતના સમયે, ગરીબ સ્થિતિમાં આવી પડેલા બળભદ્ર  
સાથે લગ્ન થઈ ગયા બાદ, પ્રમિલા તથા ઉર્મિલાનો હાસ્ય વિનોદ  
પ્રમિલાને સુદર વર પણ નિર્ધન વર મળતાં શોક. ઉર્મિલાનું આ-  
શ્વાસન, ઉર્મિલાનું જવું. બળભદ્રનું આવવું. શૂગાર ચેષ્ટા. એટલામાં  
અનેક કાળાં ધોળાં કરી શ્રીમંતે થયલા વનમાણીનું ગભરાટમાં દોડી  
આવવું. પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર તથા સિપાઇઓનું પકડવા આવવું બાપને  
બચાવવા, ઉર્મિલાએ પોતાના દાગીના ઉતારી આપી, તેમ કરવા  
પ્રમિલાને કહેવું. પ્રમિલાએ તેમ ન કરતાં માન ધરી ઉભા રહેવું.  
સર્વ માલ મીલકત જપ્ત કરી પોલીસ વનમાલીને પકડી લઈ જાય છે.

## દશમી ગીતું.

સ્થળ—જગતવંદનનું ઘર.

રસોઈઓ નાસી જવાથી જગતવંદનની વિટંબણા. જમનાને તથા તનમનને રસોઈ કરવા ફરમાવવું. બન્નેની નાખુશી નંદનનું આવવું. અધિપતિની જગ્યા પર નંદનની નીમણુક. નંદન પર જમના તથા તનમનનું મોહિત થવું. જગતવંદનનો હાથ અફસોસ.

## દશમ ત્રીજું.

સ્થળ—વિનોદનો લાયબેરી રૂમ.

સરકારે જપ્ત કરેલી મીઠકત પાછી મેળવવા સુરેન્દ્રની સજાહ લેવા પ્રમિશ્નાનું અર્થવું. વાતચિત દરમ્યાન વિનોદનું પ્રમિશ્ના પર મોહિત થવું. સંકટમાં સપડાયલી પ્રમિશ્નાને સુભદ્રાનું આશ્વાસન. “દારપોરેશન”માં ચુંટાવવા જગતવંદને પોતાને માટે ‘વોટ’ મેળવવા સુરેન્દ્ર સાથે લડનાં દાખલ થવું. વોટ આપવા સુરેન્દ્રની ચોકખી ના. સુરેન્દ્ર પર દાઝતો જગતવંદન વેર વાળવાની ધમકી આપતો ચાલ્યો જાય છે. પોતાની મીઠકત મેંઝાંની પ્રમિશ્ના અને સુરેન્દ્ર વચ્ચે વાતચિત, પ્રમિશ્નાની સંપૂર્ણ નિરાશા, ગરીબીના ખુખ્યાસથી ડરતી, કંપતી, પ્રમિશ્ના બેશુદ્ધ થાય છે.

રૂબડો.

## દશમ ચોથું.

સ્થળ—ચંદાનું મકાન.

હોળીના ઉત્સવ નિમિત્તે ચંદાને ગાવાનું આમંત્રણ દેવા નંદન સાથે વિનોદનું આવવું ચંદાનો સ્વીકાર વિકૃલ્લએ છૂતી રીતે આવી એજા બેવી. ગાનતાન દરમ્યાન વિનોદનું વિકારવશ થવું. વિકૃલ્લ ચંદાને ફિટકાર દઈ વિનોદને પોતાની સાથે તેડી લઈ જાય છે. ગરીબ સ્થિતિમાં આવી પડેલી પ્રમિશ્ના હવે ચંદાના ઘરની સામેની એક ચાલીમાં બળદ સાથે આવી રહેલી છે. તેના પર મોહિત થયેલો નંદન એને પોતાની ગોદમાં લાવી દેવા ચંદાને ઉશ્કેરે છે. ચંદા કબુલ થાય છે.

## દશમ પાંચસું.

સ્થળ—પ્રમિલાનો ઓરડો.

ઉડાઉ ખરચ રાખવા માટે ઉર્મિલાનો પ્રમિલાને ઠપકો. પ્રમિલા પોતાની ભૂલ ન સમજતાં ઉર્મિલાને સામે ઠપકો દે છે. ઉર્મિલાનું રિસાઈ જયરામ મામાને ત્યાં જવું. બપોળે દિવસની અપવાસી પ્રમિલાને ચંદા દિલાસો દેવા આવે છે. મીઠા શબ્દોની મોહજાળમાં લઇ મીઠાઈ તથા બે ગિની આપી ચંદાનું જવું. પતિતનું અન્ન ન ખાવા પ્રતિ પ્રમિલાનું આત્માભિમાન. ભૂખના દુઃખનો વિન્ય. પ્રમિલાનું ભુદ્ધિભ્રષ્ટ થવું બલભદ્રનું આવવું ભુખ્યા બળભદ્રને મીઠાઈ ખાવા આપવી. બેબાકળી પ્રમિલા તથા બળભદ્ર વચ્ચે બોલાચાલી, દરમ્યાન, ચંદા એની બેનપણી છે એમ જાહેર થવું. પ્રમિલા પતિનો તિરસ્કાર કરે છે. ઉશ્કેરાઈ અર્ધ ગાંઠ જેવા ચંદ ગયલો બળભદ્ર ઘરે છોંડી ચાલ્યો જાય છે. સુભદ્રાની સલાહ લેવા જવા પ્રમિલાનો ડરાવ.

## દશમ છડું.

સ્થળ—વિમલચંદ્રનું દિવાન ખાનું.

જલસા નિમિત્ત પૂર ઠાઠમાઠમાં સજ્જ થયલા વિનોદને સુભદ્રા તથા સુરેન્દ્રનો ઠપકો. સુભદ્રાની સલાહ લેવા પ્રમિલાનું આવવું. વિનોદ ફરી પાછો મોહવશ; પ્રમિલાને પાછી ઘેર જવા ન દેતાં જલસો નેવા રોકી રાખવી. બાદ ચંદા નાયકાનું તથા આમત્રેલા અન્ય ગૃહસ્થોનું આવવું. સુરેન્દ્ર પાસેથી વનિતા આશ્રમના ફંડમાં પાંચસો રૂપીયા ભરાવે છે. સુરેન્દ્ર અને વિમલચંદ્ર વચ્ચે એ બાળ્યત તકરાર વિફલજનું જવું. ફરી નાયરંગ દરમ્યાન પ્રમિલાને શોધવા બળભદ્રનું ઘસી આવવું. રંગમાં લંગ, બળભદ્ર પ્રમિલાને ઘસડી ઘેર લઇ જાય છે.

ટુબલો.

અંક પહેલો સમાપ્ત.



## અંક ૨ જો.

### દશ્ય પહેલું.

સ્થળ—રસ્તો.

એક પાસ ચંદાનું ને બીજા બાજુ પ્રમિલાનું મકાન.

પ્રમિલાને આરડીમાં પૂરી રાખી બળભર્યા યાત્રો હોવાથી, પ્રમિલાનું બારી વાટે બહાર આવવું. ચંદાના ઘર નીચે નંદન તથા જગતવંદનની ચંદા પ્રતિ મૂર્ખ ચેષ્ટાઓ જોતાં પ્રમિલાનો પુરુષ જાતિ પ્રતિ નિરસ્કાર, પતિના આશ્રય વિના સ્ત્રીઓ શા માટે સ્વતંત્ર રહી ન શકે ? એમાં શું ? એવા મૂર્ખ ખ્યાલો કરતી પ્રમિલાને વિનોદ આવી ઉત્તેજિત કરી ચાલ્યો જાય છે ચંદાને પ્રમિલાની વાતચિત આશ્વાસનના બહાના હેઠળ ચંદા પ્રમિલાને પોતાને ઘેર લઈ જઈ માળ પરની ગેલેરીમાં લાવી બેસાડે છે. બળભર્યું આવવું પ્રમિલાને વેસ્યાના ઘરમાં બેઠેલી જોઈ ઉસ્કેરાઈ જવું. નફ્ટ પ્રમિલાના નફ્ટ જવાબ સંસારથી કંટાળેલો બળભર્ય શાંતિ શોધવા સંન્યાસી થાય છે.

ટુકડો.

### દશ્ય બીજું.

સ્થળ—સુરેન્દ્રનું ઘર.

પ્રમિલાની શોધ કરી સૌની સંમતિ લઈ વિનોદે તેને ઘરમાં લાવી રાખી છે. જગતવંદને સુરેન્દ્ર પર વેર લેવાં એ વિગત પોતાના “પ્રેમપ્રધન” પત્રમાં જુદાજ સ્વરૂપમાં છાપી મારે છે. પોતાના કુટુંબની નિન્દા ઘર ઘર થશે એવા ભયથી ક્રોધે ભરાયેલો વિમળચંદ્ર પ્રમિલાને ઘર બહાર કાઢી મૂકવા સુરેન્દ્રને દ્રવ્યમાવે છે, સુરેન્દ્રનું ધર્મ મંકટ. પ્રમિલા પોતેજ ચાલી જવા તૈયાર થાય છે. તીક્ષ્ણ

કટાક્ષોથી વિમલચંદ્ર પ્રમિલાનું ભયંકર અપમાન કરે છે. સમાજનો પોતાના ચરણમાં નમાવાનો દૃઢ મંકલ્પ કરી, પ્રમિલા સુરેન્દ્રનું ઘર તથા ચંદાને ત્યાં રહેવા ચાલી જાય છે.

## દશ્ય ત્રીજું.

સ્થળ—રસ્તો.

પ્રમિલા માટે કંઈ પ્રયત્ન કરવા, સુરેન્દ્રને સમજાવવા વિઠ્ઠલજીનું જવું માધવ સાથે ઉર્મિલાનું સ્નેહમિલન. સંન્યાસી થયલા બળભદ્રનું આવવું. માધવ તથા ઉર્મિલાની વાનગિત દરમ્યાન અચપ્પુચ ગુજરી ગયેલા એક સગાનો વારસો પોતાને મળશે એમ સાંભળતાં વિનોદ અને પ્રમિલાપર વેર લેવા નિશ્ચય કરી વારસો મેળવવા બળભદ્ર ભગવાં દૂર કરી ચાલ્યો જાય છે.

## દશ્ય ચોથું.

સ્થળ—પ્રમિલાનું ભવ્ય દિવાનખાનું.

બળભદ્ર વારસો મેળવી વેર લેવા નાદિરને છુપે નામે પ્રમિલાં પાસે આવતા જતો રહે છે. એનીજ સહાયથી એક સ્વતંત્ર મકાન લઈ, ચંદાને હાથે નાલીમ લઈ પ્રમિલાએ ગાનારીનો ધંધો શરૂ કર્યો છે. પ્રમિલાને એ ધંધાથી હાથ ઉઠાવવા, સમજાવવા સુરેન્દ્ર આવે છે વિનોદ અને બલભદ્ર પ્રમિલાનું ગાથું સાંભળે છે, એટલામાં વિનોદને, ત્યાં બેઠેલો જોતાં સુરેન્દ્રનો ક્રોધ. વિઠ્ઠલજી સાથે તેને ઘેર મોકલી દેવો. સુરેન્દ્રની શિઆમણ, પથ્થર પર પાણી. વિમળચંદ્રનું આવવું. પ્રમિલા દોષનું ન સાંભળનાં બન્નેનો તીરસ્કાર કરી ચાલ્યા જવાનું કહે છે.

## દશ્ય પાંચમું.

સ્થળ—માધવનું મકાન.

ઉર્મિલાનું વેવિશાળ વિનોદ સાથે થઈ ગયું સાંભળી શોકાતુર થયેલા માધવ પાસે ઉર્મિલાનું આવવું. પ્રેમી યુગલનું આકન્દ. ઉર્મિલાની સચનાથી સુરેન્દ્રને સમજાવવા બન્નેનું જવું.

૧૧૭૬૮

## દશ્ય છકું.

સ્થળ—ખગીયા.

સુભદ્રાની બંગડીઓ ચોરી વિનોદે પ્રમિલાને મોકલાવી હતી. એ બંગડીઓ સુભદ્રાની છે એવી ખાતરી થતાં એ પાછી આપવા પ્રમિલાએ સુભદ્રાને બગીચામાં મળવા આવવા બોલાવી છે. સુભદ્રા પ્રમિલાની વાટ જોતી એક બાંક પર બેસી છે. દરમ્યાન જમના અને નંદનનું આવવું. નણુંદ ને ભોળાઈનો પતિ સેવા સંબંધી વાદવિવાદ. જમનાએ છેડાઈ નંદન સાથે દૂર જઈ બેસવું. બાદ પ્રમિલા સુભદ્રાને એક ચિટ્ઠી સાથે બંગડીઓ મોકલાવે છે. જમનાનંદનનું ફરતાં ફરતાં આવવું. ફાંકડાઓની ફરેતી.

## દશ્ય સાતમું.

સ્થળ—સુરેન્દ્રનું દિવાનખાનું.

સુભદ્રાએ પ્રમિલાનો વિચાર છોડી ઉમિલા સાથે લાસ કરવા વિનોદને સમજાવવો. વિનોદની અવગણના, દરમ્યાન બંગડીઓ ચારવા માટે સુભદ્રાએ વિનોદને કપડા દેવો એટલામાં સુરેન્દ્રે આવી ચોરી અને બહિષ્કાર માટે વિનોદને ધમકાવવો. વિમળચંદ્ર આવી વિનોદનો પક્ષ કરી સુરેન્દ્ર પર ક્રોધ કરે છે. જીવાનીમાં કોણ જખ નથી મારતું? એમાં શું? એમ કહી વિનોદ સાથે ચાલ્યા જવું વિનોદના આચરણ માટે સુરેન્દ્ર તથા સુભદ્રાનો શોક. ઉમિલા અને માધવનું આવવું. વાદવિવાદ દરમ્યાન વિમળચંદ્ર આવી બનેતું અપમાન કરે છે. સુરેન્દ્ર અને વિમળચંદ્ર વચ્ચે તકરાર. ગુસ્સામાં વિમળચંદ્ર સુરેન્દ્રને ઘર છોડી ચાલ્યા જવાનું કહે છે. રેખાસે.

અંક બીજો સમાપ્ત.

## અંક ત્રીજો.

### દશમ પહેલું.

સ્થળ—પ્રમિલાનું દિવાનખાનું.

માયન બાદ મંડળીનું વિખેરાવું. ઉર્મિલાને વિનોદ સાથે પરણતી અટકાવવા બલભદ્ર (નાદિર) પ્રમિલાને તથા વિનોદને પુનર્લગ્ન કરવા ઉશ્કેરે છે. પ્રમિલાની આનાકાની. એટલામાં ઉર્મિલાએ આતી વિનોદ સાથે પોતાના લગ્ન થતા અટકાવવા પ્રમિલાને વિનવવી. બહેન ખાતર ભોગ દેવા પ્રમિલાની ખુશી. પુનર્લગ્ન કરવા સ્વીકાર. જયરામે આવી ઉર્મિલાને બળાત્કારે લઇ જવી. દેખડો.

### દસ્ય ધીબું.

સ્થળ—જગતવંદનનું મકાન.

નંદન તનમનને પોતાની સાથે લગ્ન કરવા ઉશ્કેરે છે. તનમન કબૂલે છે. જગતવંદનની નાખુશી, નંદનનો, “આર્ટ” બતાવી તનમનને પરણી જવાનો નિશ્ચય. જમના પાસે વિમળચંદ્ર, વિકુલજી તથા મ્યુનિસિપાલ ષાટર વેલાલાઇનું આવવું, ખરબચડા રસ્તા, ગંદકી અને પાણી ન મળવાની ફરીઆદ કરવી. જમનાનો ગલરાટ. આખરે વિકુલજીની સૂચનાથી પ્રથમ પતિ સેવા અને પછી લોક સેવા. કરવાનો મંત્ર સ્વીકારે છે. નંદનનો “આર્ટ” તનમનને પરણી જવું.

### દશ્ય ત્રીજું.

સ્થળ—લગ્ન મંડપ.

બળભેરીથી વિનોદ સાથે ઉર્મિલાનું લગ્ન કરી નાખવા વિમળચંદ્ર અને જયરામની ધાંધલ સુરેન્દ્રે આવી લગ્ન પ્રતિ વિરોધ કરવો વિમળચંદ્ર અને સુરેન્દ્ર વચ્ચે તકરાર એટલામાં બહેનને બચાવી લેવા પ્રમિલાનું આવી ચઢવું. પ્રમિલાનો તિરસ્કાર બળભદ્ર (નાદિર) ના સૂચવ્યાથી માધવે આવી પ્રમિલા અને વિનોદ વચ્ચે થએલા પુર્નલગ્ન સર્ટીફિકેટ રજુ કરવું. વિમળચંદ્ર નાસીપાસ થાય છે પ્રમિલા વિનોદને હાથે માધવ અને ઉર્મિલાનો હસ્તમેળાપ કરાવે છે. વિમળચંદ્ર વિનોદને ગુસ્સામાં લાત મારી કાઢી મુકે છે.

દેખડો.

## દશ્ય ચોથું.

સ્થળ—સુરેન્દ્રનું મકાન.

ઉર્મિલા તથા માધવના લમ બાદ, સુરેન્દ્રે એમને પોતાનાજ આશ્રય હેઠળ લાવી રાખ્યા છે તે સંબંધે વાતચિત. એટલામાં વિમળચંદ્ર વિનોદના અભાગ્યાર માટે ખૂબો પાડતો આવે છે. સુરેન્દ્ર એનું સાન્ત્વન કરે છે. બળભદ્ર (નાદિર) ને લાં જઈ વિનોદનો ફેંસલો કરવાનો નિશ્ચય, બાદ, માધવ અને ઉર્મિલાનો પ્રેમવિનોદ.

## દશ્ય પાંચમું.

સ્થળ—નાદિરનો ભવ્ય મહેલ.

ગાનતાનમાં શુભતાન બની બેઠેલા વિનોદને વિમળચંદ્રનો કપકા ગુસ્સામાં વિનોદ બાપને લાત મારી પછાડે છે. સુરેન્દ્રે આવી વિનોદને સમાધાની પર આવવા સુચવવું. સુરેન્દ્રનું અપમાન. પોલીસને બોલાવીને વિનોદનો ગભરાટ. ચોરેલી મીઠકત પાછી સોંપવાને તથા પ્રમિલાની સોબત તજી ઘેર પાછા ફરવાને સુરેન્દ્રનો હુકમ. વિનોદે વિચાર કરવા વખત માંગવા. પ્રમિલા સિવાય બધાનું જવું. બળભદ્રનું છૂપાવું. આખરે વિનોદ પ્રમિલાને તજી જવા તૈયાર થાય છે. બળભદ્રે આવી તેને રોકવો. બળભદ્રની બાજી. પ્રમિલા તથા વિનોદનો ગભરાટ. બળભદ્રે વિનોદને ઝેર પીવા ઉશ્કેરવો. પ્રમિલા શંકાશીલ થતાં, તેમ કરતાં વિનોદને અટકાવે છે. બળભદ્રનું મૂળ સ્વરૂપે બહાર થવું ગભરાટમાં વિનોદ ઝેર પી જાય છે. ‘પુનર્લમ થતાં સુધી પ્રમિલા પવિત્ર હતી’ એવો વિનોદનો ખુદાસો. બળભદ્રનો પશ્ચાત્તાપ વિનોદ મરી જાય છે. દુઃખથી ઘેરાયેલી પ્રમિલા ગાંડી થઈ જાય છે. દરમ્યાન સુરેન્દ્ર, માધવ અને ઉર્મિલાનું આવવું બળભદ્ર પોતાની મીઠકતની વારસ ઉર્મિલાને કરાવી, દ્રસ્ટી તરીકે સુરેન્દ્ર અને માધવને નીમે છે. બાદ બળભદ્ર આત્માઘાત કરી મરે છે. રેખલો.

હતિશ્રી:

કૃષ્ણાપિભુમસ્તુ.

શાન્તિ:

શાન્તિ:

શાન્તિ:

ૐ

શ્રી અપરમાત્મને નમઃ ૭ કે

શ્રી

“એમાં શું?”

નાટકના ગાયનેા.

૧

મંગળા ચરણ.

દયા નીધી મંગળ કર, ઓ દુઃખાળ,  
 લય હર, સુખ કર, દુઃખ હરે સર્વ કાળ;—દયા.  
 ધર્મ કર્મ કેરી ક્ષતિ, અતિ,  
 આર્થ સમાજ તણી અધો ગતિ,  
 કાપકુમતિ, આપ સુમતિ, એજ સત્ય સંસારે સંપા  
 આનંદ હરી, ચાનંદ ભરી,  
 સદ્જ્ઞાને સન્માર્ગે બળ બુદ્ધિ વાળ,—દયા.

૨

ઉર્મિલા—ક્યાં નાસે આ મદધેત્રી (૨)

પ્રમિલા—તુજ ત્રાસે. (૨) જાન હોલી,

ઉર્મિલા—અંગ અંગમાં. અનંગ રંગમાં,

જતી ઉમંગમાં, મોડન સંગમાં.

હાંટવા રસ હેલી.....ક્યાં.

રક્ત વર્ણ બન્યું સુખના મારા પરની દાઝે,

પ્રમિલા—બટક બેલી આ ચટક વાણી તારા સુખમાં ના છાંચે.

ઉર્મિલા—હાંટ્યાં નેણ દીતાં થઈ સાજો અસુખ દર્શન કાળ;

પ્રમિલા—કઈ યુવતીના અંતરમાં ના રસીયો કંઈ બિસર;

ઉર્મિલા— પડ પંથે બેલી બેલી—ક્યાં,

પ્રમિલા—<sup>૩</sup>એ સમજ સમય બલવાન,

ફેરવે ફેશનનું એ સુકાન,—એ.

કસ કસતી કંચુકીની તો પ્રમદા એ કરી લુલ્લ ખાંચ,  
પારસી જવાં પોલકા ત્યાં તો આંખ્યાં ફેશન માંચ;  
ટકાઉ રેશમી સાડી સુંદર બોસકોટ થઇ ત્યાંચ;  
સીફેશનને એ સ્થાન મળ્યું, જથી સર્વોક દેખાય;  
અખંડ ઠેસ કલાપ ચિન્હ સૌભાગ્ય વતિનું ગણાય;  
આજે બાલ કપાળ ઉપરના સેલુનમાંહી કપાય;  
પવન તેવી પૂઠે નહિ કંઇ હાણુ—ફેરવે

તનમન—<sup>૪</sup>સુંદર સાહેબારે, મને ચાને લીધી તારી બાથમાં ?  
નંદન—રોક્યું હેયું રહ્યું નારે હાથમાં,.....સુંદર.  
તનમન—આ શું સાહેબોની એટીકેટ છે ?

તું તો જન્ટલ મેન અપ હુ ડેટ છે,  
નંદન—પ્રેમ મંદિરનું ચુંબન ગેટ છે.

એ તો ગૃહસ્થાઇની સરટીફીકેટ છે,  
સદા રહેવું રમણીઓના સાથમાં;  
તનમન—સોનેરી બળમાં પાડી બુલ બુલ ?  
નંદન—થઈ ખરેખર એકજ બૂલ—ચાને.

<sup>૫</sup>  
જગત—રસોડે રાંધવા આવો,  
નંદન—મને શેઠ બાફવાનું આવો—રસોડે.

જગત—હતા લડવઘયા શુરા પુરા, ત્યારે લેતા ખરછી બાલો;  
તાકાત ગઇને હાથે કલમ લઇ, પીતા ચાહનો ખાલો;  
નંદન—મમિની કહે હવે કલમને બદલે,  
કડછી હાથમાં ઝાલો—રસોડે.

જગત—આલો નંદનજી પાણીડે જઈયે, હાંડા ગાગર લઈ હાલો;  
 જીયાને ચટણી માટે મગનો લાવજે તાજે મસાલો;  
 નંદન—શેઠજી તળશે જીયા, મેદાનમાં  
 લબશે વિકલ લાલો.....રસોડે.

સૂરેન્દ્ર—પતિ પત્નીનું જોડણું, એજ સત્ય સંસાર છે,  
 ખીજ સ્નેહ શાન્તિ તણું, વ્યર્થ અન્ય વ્યવહાર છે,  
 — જગતમાં નથી સુખ લગ્ન સમાન;  
 દેવો પણ કરે સન્માન,.....પતિ.  
 મમતા ખીલે માનવ જીવન બંધાય,  
 ધાયે ધાયે બલે દૂર, દૂર ધરથીના યાય;  
 શૃંગાર પ્રેમ કરૂણા નીતિના પાઠ પુરા સમજાય છે  
 ગ્રાહ્યાખાતું, પાચવજીવન, એ ખીલેસ્થિર યાય છે:—  
 .....પતિ.

ચંદા—આજ પિયા રચના રહો, ચયના કરો,  
 સેજ સુંદર છર્ધ;  
 બક્ષતકી બહાર, કયસી ચાંદની છવાઈ—આજ.  
 ઇશકકી નદીયાં બહાઓ, જીયરા પીયરા ડુલાઓ,  
 પ્રેમકે ખુલે ખુલાવો, જરતીયાં મન બાઈ;—આજ.  
 મોરિ ગત જુરી બધ, તૂમકો બિચાર નહિ,  
 સેજરીયાં સૂની પરી, દેતી હું મયે દોહાઈ;—આજ.

પ્રમિલા—સુખ આશા વાદળી વરસ્યા વિષુ વિખરાઈ,  
 મૂર્તિ મંત વિપદ કાળ વંટોળીયે વચાઈ;—સુખ.  
 ટપક્યું જુલું એક નહિ, મનની મને સમાઈ  
 મરે ન, મારે તૃપ્તિ તિખ્ખી પટમાં હાય જરાઈ;—સુખ.



મેંદા—નયના કસુંબી કર આયે,

શ્યામ બોલો, કીસ બીધ રચના બિતાઈ,

કોનો સોતનને કીની ઢીટાઈ—નયના.

બલ બિખરે હય, બાલ તિલકના, નયનોમેં નિંદ બરી

તુલસીકી માલા તુટ ગઈ હયે, અબ કરોના ચતુરાઈ;

બયરતસે મેં રી નેહા લગાઈ,

પ્રીત મોરી છાંડદી;

કુખખ ઠો તો બચન દીયો થો

અબ કોનસે મન (૩)લલચાઈ.....નયના.

અંદા—કાયલીયાં કુક સુનાવે,

—કીસ બીલી બસંત બહાર.....કાયલીયાં.

કોન સખી મોઢે બસંત સુનાવે, મેએ તલસું બારબાર

પાપી પપેયા પિયુ પિયુ બોલે, પિયા પરદેશી ચાર;—કાય

બીયા પિયા બીન જલે દીન રચના, બેખનવા દીન ચાર,

અમેં નવ બેખના બેગન બલુંગી,

પિયા મીસન દુરબાર—કાયલીયાં.

નંદન—અમે તો ઇશકનાં બંદા—મસ્ત થઈ ઇશકનાં ફરીયે

બનાવી ઇશકના ફંદા—અવરના વાત દીલ ધરીયે;—અમે.

જમાને ઇશકને આ છે, નમુના ઇશકના અલી છે

ઇશકની આગમાં બળતા, અવરના વાત દીલ ધરીયે;—અમે.

અદબતા ઇશકનાં કંઈ છે—મજબના ઇશકનાં કંઈ છે

અમ બ સહુને સદા કરતા, અવરના વાત દીલ ધરીયે;—અમે.

વેનોહજ શાને સંલુપ્તિ એ મન ભાવે

સમજાવવા લાગે—

નયન નિયાં લાપ્તી મલ પતી આવે

જેખન જોર કરી ભલાવે—શાને,

અંતર વાણી સ્મિત થકી સમજાવે

વચન વદતાં કંઈ લખી લખી જાયે—

દીલ કંઈ કહાવે, મન કંઈ બહેકાવે

બાવરી એ બાળા મુખે કંઈ કંઈ બકાવે—શાને.

||ધવ—ઓ લલના શાણી, કંકુ ધન્ય તમારી વાણી,

વદતાં પથર પર પાણી—ઓ લલ

બહુબચડો પણ થતો મુંવાળો, સ્નેહ સાગર ધોવાતાં

મુંદર મનહર ઘાટ ધરે સંસાર હથોડે દીપાતાં—ઓ લલ.

||મિલા—પ્રકૃતિ સમ કુશળશિલ્પા વિસ્ફુલ્લપતે નામનગમલા;

ઘડાયેલો એવો જન પૂરે, દેવો પણ જને નમતાં;

||ધવ—પડ્યા બંધ એ ઘાટ ઘડાતાં, પથરતે પથર રહી જતા,

||મિલા—સમાજ ચાલે સી ચગદાતાં,

દેવો દેશ દુઃખે તથા જતાં—ઓ લલ

||મિલા—કાહે આજ તુમ આએ હો મોરે દ્વારે

સૌતન સંગ જાણે, રસ પાજે અનુસંગે પાજે—કાહે.

ગુદી ગુદી ખલીયાં કરે ન હર રંગ—અબ,

વહી બચો જન યુવતી સંગ અનુરાગે—કાહે.

પ્રમિલા—હિલ હય વહી જસ દિલમે' મહેબબત હો કીસીકી  
 હય આંખ વહી જસમે' શરાફત હો કીસીકી  
 યુ' હાલુ મને વસ્લ લગાને નહીં દેતે  
 માનુક હો તુમ યા કે અમાનત હો કીસીકી

(ચંચર)

ચમાઢા દેખ કર મય ફીલસે યુ' કહેતા હય પરવાના  
 બે આઢો જલના ઇરકમે' મુજ સાહી જલ બના  
 ચમાકી બે કરારી ઢા કહાં પહોંચેગા પરવાના  
 લરજના, યર યરાના, સરજટાના, સાફ જલ બના  
 હો તા હય ઉન્હે રરક તો હો મેરી બલાસે  
 જલ જમ્મ અગર જ પેનેકી આદત હો કીસીકી

૧૬

સૂરેન્દ્ર—મિથ્યા જમ છોડ (૨) બરે બરીલી

બતિ ગુણુ કમો' પ્રેરક,

બુદ્ધિ કર્માનુસારિણી—મિથ્યા.

ખરખર લાધે બાર (૨) અસપર બેસે અસ્વાર

પૂજે પીપળ સંસાર, ગૃહે બાવળ બહુ માર

બતિ ગુણુથી હાં ગુણુથી;

ગાય ભેંસ દે દૂધ, પૂજે ગૌમાત જન બુદ્ધ

સરિતા સર્વે શુદ્ધ છતાં શ્રેષ્ઠ મંગા રૂઢ

યાનારી કુળ ઉદ્ધારિણી, ના સંહારિણી

બતિ ગુણુથી—હાં ગુણુથી—મિથ્યા.

૪—દિલની વાતો ન સમજાય

મુરખ મન કાં તું હરખાય—દિલ.

તન અર્પણ આતુરતાપૂર્વક; જગમાં પ્રેમ મનાય,  
અંચળ મનનો ચટકો ક્ષમનો ચલિ । બની સરી બધ

અંતે જગમાં હાંસી ધાય—દિલ.

નરનારી નાદાન પરસ્પર—વચન દર્શ બધાય;

વિકાર ઉભરો સાંત યતાં ધિક્કાર પ્રદર્શિત થાય;

એ તે પ્રેમ કેમ કહેવાય—દિલ.

ઉસ્તાદ—ખેલત હોરી રાધે સ્યામ,

શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ ઓમ—ત્રિશુવન ભૂપ સ્યામ—ખે.

હતસેવાઈ, અિયુભાનદુલારી, ઉતસેવાયેશ્રીકૃષ્ણ મુસારી

ઉડતચુલાલ, લાલભયેબાદલઅયસીલીલાકરીબનરયામ

રંગભર ભારત હય પીયકારી, મિંજ ગઇ

સારી, રાધેધ્યારી;

ગોપી મંગલ ગાવત આનંદ બધાઇ

બજે ગે કુલ ગામ—ખેલ.

પ્રમિલા—મિલકે બધયોરે ગુમાની,

તોરી સાંવરી સુરત પે લુમાની—મિલકે.

જે તુમ મેરો નામ ન બનો, મેરો નામ દીવાની

એક દીનડેરે આઓ હમારે પુમ કરેં મીજબાની—મિ.

જે તુમ મેરો ગાંવ ન બનો ગાંવ હય ગોકુલધાની

કુંજ ગલીમેં બાસહમારો, માનેક ચોક નિશાની—મિ.

તનમન—મૂલી સલુણા હું સાન બન મૂલી

પ્રેમ મહુલીની ચણતરમાં મણતર ગણતર ભુલી—મનો.

નંદન—પ્રેમ વિષયના પારંગતને મણવાનું શું કામ,

પ્રેમ મંદિરના રહેવાશીને કાલેજમાં શું કામ;—મૂલી.

તનમન—તુમ હૈયા હિંડોળે હિંચવજ,

લાડ જાણેલા આલા સડાવજ,

નંદન—ધીરે ધીરે નયનીયાં નય વજ;

ખીયા પાકીટ પર હાથ ન ચલાવજ,

તનમન—એથી તો એક આટ [છે] અણમૂલી;—મૂલી.

તનમન—બનો બાનુઓ બુરખાવાળી,

જગત—રાખો મોઢું ધુ વટમાં ઘસી—મનો.

તનમન—યદ પાઉડર ને બુટ પેટી ઢાટથી,

કરે ઠઠારો બની ડાલી,

ફેશનને એટીકટથી થઈ ગઈ બરેલી થેલી ખાલી;

જગત—હાય મારી ગાડી તો દમણ આડી;—મનો.

નંદન

જગત { વરલી બેન્ડસ્ટેન્ડને ચોપાટીની થશે સૂતી બહોળ

તનમન—ડાલીનીનાના ખાલી—ખાંકને મારશે સાતકોરગોક

જગત—હાય આપ ફેશે મુંબઈના મવાલી;—મનો.

ઉરમિલા—શીખો શીખો રસીકવર, લેતાં શીખોને રસ દ;

પાઠ પઢાવે પિયુને પ્રમદા, રીતી નથી અજાણ—મનો.

પોયા થેયાના પંડિતજી!, રસ સાગરનું હૈયો કંઈ જ્ઞાન.

કેમ રીસાયે, કેમ લોભાયે, કેમ માનુની મૂકે માન,—

એક અપળ ઇશારે, રસીયાનો રૂંધાયે જન,

લેદાયે અંતર નિરાત,

રીઝાયે રસીલીના પ્રાણ;

લેહુને પડે પિછાણ એ શું સમજે નાદાન—શીખો.

એવી દિન હય દુઆ લેલો ધીસીઠે કલ્પે મુઝ તરસે,  
 નહિં સક્તિ મેરી જાં ફીર નયે સરસે;  
 હો અપ્પે ખાસસે, અગર ખરસે તોયું ખરસે,  
 યસે મેહ ખરસતા હયે, હમરે લીઃ એ તરસે.

(શયર)

૧૬—ક્યામત હય ધીસીઠા પ્યાર કરના ઈમ ઝમાનેમે,  
 કમ્માકા સામાના રખ્યા હુવા હય, દીલ લગાનેમે;  
 ૧૭—મીલા હોગા ધીસીઠા, ખાવકા અચ્છે મુકદ્દરસે,  
 હુવા હોગા ધીસીસે—વરલ હમતો ઉમ્મશર તરસે.

ઇતિ શ્રી

૬

રામામ.

રેલીફેશન . માર્ચ ૧૦૫૪

# રેસ એન્ડ કંપની.

૩૭૫ હોરનાઈ રોડ, કોટ, મુંબઈ.



રેટીસ બાસ્કી, સલીઆ ગેલવેન ઇજ શીટ્સ, રેટ  
બેલીંગ હુસ, તીનપ્લેટ્સ, કાંટાના તાર, ગેલવેનાઈઝ  
તથા રેટીસના તારો, લોખંડ તથા ગેલવેનાઈઝ પાઉચ,  
એલ્યુમીનમ જરમન સીત્તવર વગેરે વેલાયતથી મંગાવી  
આપનાર તથા કમીશન એજન્ટ.

માલેક:—રૂસ્તમજી હોશાભાઈ તાતા.



આ પુસ્તક “ જૈતએડવોકેટ પ્રેસ ” ડૉ. વીકાંટા વાડી, અમદાવાદમાં શા. ચીમનલાલ ગોકળદાસે છાપ્યું છે અને ફાયલ નાટક મંડળીના માલેક માટે છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્યું છે.

ડૉ.—એડવર્ડ થીઅર્ટર, કાલ્યા દેવી રોડ, મુંબઈ.

